

ΕΝΟΤΗΤΑ 2:

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η επιστημονική ορολογία

- Κάθε επιστήμη έχει τη δική της ορολογία
- Σκοπιμότητα:
 - σαφής περιγραφή των φαινομένων που μελετά
 - καθίσταται δυνατή η μεταφορά της γνώσης από τη θεωρία και την έρευνα

Η ορολογία των Επιστημών της Αγωγής

- Πολλές και διαφορετικές οι έννοιες που χρησιμοποιούνται
- Υπάρχει πληθώρα ορισμών γι' αυτές
- Διαφορετικές θεωρήσεις δίνουν διαφορετικό περιεχόμενο σε καθεμία από τις έννοιες
- Σημασιολογική επικάλυψη σε αρκετούς από τους όρους
- Πολλοί όροι χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και χωρίς μεγάλη διάκριση μεταξύ τους

Βασικές έννοιες που αναφέρονται σε διαδικασίες

- ▣ Αγωγή
- ▣ Εκπαίδευση
- ▣ Κοινωνικοποίηση
- ▣ Διδασκαλία
- ▣ Μάθηση

Βασικές έννοιες που αναφέρονται σε αποτελέσματα

- ▣ Κοινωνικοποίηση (κοινωνίωση)
- ▣ Μόρφωση
- ▣ Παιδεία

Αγωγή

- ▣ Αγωγή < «άγω» = οδηγώ κάποιον, τον βοηθώ να ακολουθήσει ένα δρόμο
- ▣ Συχνή η χρήση του όρου, συχνά σε συνδυασμό με κάποιον επιθετικό προσδιορισμό που υποδηλώνει:
 - το πλαίσιο στο οποίο συμβαίνει (οικογενειακή, κοινωνική, ...)
 - τον τομέα που αφορά (πολιτική, περιβαλλοντική,...)
 - τη μέθοδο που χρησιμοποιείται (φιλελεύθερη, παραδοσιακή, ...)
- ▣ Πολλές οι σημασίες και εκφάνσεις της
- ▣ Συχνά σύγχυση ως προς το ακριβές περιεχόμενο
- ▣ Δεν υπάρχει ένας, ενιαίος ορισμός

Αγωγή

- ▣ Αγωγή = καθοδήγηση, επίδραση ή αλλαγή που ασκείται σε ένα άτομο
- ▣ Ποιος ασκεί την αγωγή και με ποιον τρόπο;
 - Αγωγή: επιδράσεις και αλλαγές από προγραμματισμένες, σκόπιμες και συστηματικές ενέργειες των ενηλίκων (γονείς, εκπαιδευτικοί)
 - Αγωγή: σύνολο επιδράσεων που δέχεται ο αναπτυσσόμενος άνθρωπος (συστηματικές ή μη, από ανθρώπους ή το περιβάλλον) και τον διαπλάθουν

Η αγωγή

ως σκόπιμη και συστηματική ενέργεια

- Συνειδητή και σκόπιμη ενέργεια - επίδραση
- Προγραμματισμένη και ελεγχόμενη διαδικασία
- Παιδαγωγός ---- παιδαγωγούμενος
- Αποτέλεσμα: εσωτερίκευση αξιών, κανόνων, στάσεων και συμπεριφορών

Η αγωγή

ως σκόπιμη και συστηματική ενέργεια

- Όμως:
- Οι επιδράσεις που δέχεται ο νέος άνθρωπος δεν είναι μόνο συνειδητές και προγραμματισμένες
- Μια προγραμματισμένη ενέργεια δεν είναι πάντα ελεγχόμενη
- Η επίδραση από τον παιδαγωγό μπορεί να προέρχεται και από τις απρογραμμάτιστες δραστηριότητές του
- Ο παιδαγωγούμενος δε δέχεται μόνο αλλά και ασκεί ο ίδιος επιδράσεις

Η αγωγή ως αλληλεπίδραση

- Σύνολο επιδράσεων που δέχεται ένα άτομο:
 - είτε προγραμματισμένες ενέργειες
 - είτε μέσα από διαπροσωπική επικοινωνία και αλληλεπίδραση
 - είτε από περιβαλλοντικές επιδράσεις
- Αγωγή:
 - δεν περιορίζεται στο σχολείο και την οικογένεια
 - απλώνεται σε όλους τους κοινωνικούς χώρους

Η αγωγή ως αυτοαγωγή

- ▣ Αγωγή που ξεκινά και καταλήγει στο άτομο
- ▣ Κίνητρα:
 - εξωτερικά πρότυπα
 - συνειδητοποίηση ελλείψεων
- ▣ Προϋποθέσεις:
 - κριτική ικανότητα
 - ικανότητα αυτογνωσίας
 - ισχυρή βούληση
- ▣ Σκοπός και ευθύνη του παιδαγωγού: να οδηγήσει τον παιδαγωγούμενο σε αυτή την κατάσταση

Η έννοια της αγωγής

□ Αναφέρεται

- κυρίως στη συμπεριφορά, το ήθος (αξίες) και τον χαρακτήρα του ατόμου
- και λιγότερο στη γνώση
- αν και μπορεί να λαμβάνει χώρα μέσα σε οργανωμένα πλαίσια εκπαίδευσης συνδέεται κυρίως με την ανατροφή

□ Πρωτογενής αγωγή (σπίτι, σχολείο): ένταξη παιδιού στην κοινωνική συνύπαρξη (κώδικας συμπεριφοράς, αξίες, νοοτροπίες της κοινωνίας)

□ Δευτερογενής αγωγή (σχολείο): ανάπτυξη ενός αυτόνομου και αυτο-προσδιοριζόμενου **ατόμου/ πολίτη** (αντικειμενική σκέψη, επεξεργασμένη κρίση, έγκυρη γνώση, προβληματισμός, αμφισβήτηση, διερεύνηση, αυτοσυνειδησία...)

Η έννοια της «εκπαίδευσης»

- Όρος που όλοι χρησιμοποιούμε και
- ... θεωρούμε ότι καταλαβαίνουμε. Όμως;

- **Τι είναι** η εκπαίδευση;
- **Πόσο σημαντική** υπόθεση είναι;

- Οι απαντήσεις μας (**η οπτική μας**) μπορεί να διαφέρουν, ανάλογα με:
 - ▣ τις προσωπικές εμπειρίες μας ως προς αυτή,
 - ▣ τον κοινωνικό/ επαγγελματικό μας ρόλο,
 - ▣ τα κοινωνικο-οικονομικά μας χαρακτηριστικά

Η έννοια της «εκπαίδευσης»

- ▣ Συναφής εννοιολογικά με την «**αγωγή**» - ταυτίζεται ή την συμπληρώνει και την επεκτείνει
- ▣ **Εκπαίδευση** = οργανωμένη, συστηματική διαδικασία **αγωγής και μάθησης** που παρέχεται από μέρους της πολιτείας ή άλλου φορέα
- ▣ **Θεσμοθετημένη** και **ελεγχόμενη** διαδικασία με **στόχο** την κοινωνικοποίηση, τη μετάδοση ενός συστήματος γνώσεων και αξιών, την ολόπλευρη ανάπτυξη της νέας γενιάς
- ▣ Επιδιώκει την απόκτηση **μόρφωσης** και **παιδείας**

Ερωτήματα γύρω από την έννοια της «εκπαίδευσης»

1. Είναι η εκπαίδευση «διαδικασία»;

- Είναι κάτι από το οποίο περνάμε για ένα διάστημα;
- Διαφέρει στο πέρασμα του χρόνου και ανάλογα με την ηλικία;

2. Είναι η εκπαίδευση παραγόμενο «προϊόν»;

- Δηλώνεται τι μπορεί να κάνει κανείς στο τέλος της διαδικασίας;
- Είναι απόδειξη μιας ικανότητας που έχει αποκτηθεί σε κάτι;
- Πιστοποιείται μέσω επιτυχίας σε εξετάσεις;
- Υπάρχει ποικιλία ως προς το «προϊόν»;
- Διαφοροποιείται ανάλογα με το ποιον αφορά;

3. Τι ακριβώς περιλαμβάνει η «εκπαίδευση»;

- Τι επιδιώκει, τι μας προσφέρει, πώς συμμετέχουμε σε αυτή;

4. Πού λαμβάνει χώρα η «εκπαίδευση»;

- Ποιοι είναι οι φορείς, τα πλαίσια, οι δυνατότητες;
- Μέσα σε ποια διάρκεια χρόνου

Ένας ορισμός για την έννοια «εκπαίδευση»?

- Χρησιμοποιείται με πολλούς τρόπους
- Δεν υπάρχει ΕΝΑΣ ορισμός...
- Κάποια **γενικά χαρακτηριστικά**:
 - απόκτηση γνώσεων – ανάπτυξη δεξιοτήτων – καλλιέργεια αξιών
 - συνδέεται με την ικανότητά μας «να μαθαίνουμε»
 - μπορεί να διατρέχει όλη τη διάρκεια τη ζωής μας και διαφορετικά πλαίσια
 - τυποποιείται μέσα από ένα εκπαιδευτικό σύστημα
- Η **τυπική εκπαίδευση**
 - Από τους λίγους και εκλεκτούς --- στους πολλούς και όλους
 - Διαχρονική αύξηση της διάρκειας παραμονής (εισαγωγής – εξόδου) των εκπαιδευόμενων
 - Προϋπόθεση προόδου και οικονομικής ανάπτυξης
 - Επένδυση για το μέλλον

Διακρίσεις στην έννοια «εκπαίδευση»

- ▣ ο θεσμός (δομές – κανόνες): σχολείο
- ▣ η διαδικασία
- ▣ το περιεχόμενο
- ▣ το αποτέλεσμα

Διακρίσεις στην έννοια «εκπαίδευση»

- **Οργανωτικά σχήματα** που έχουν δημιουργηθεί στο πλαίσιο κοινωνικο-πολιτισμικών εξελίξεων:
 - Προσχολική (αγωγή)
 - Πρωτοβάθμια
 - Δευτεροβάθμια
 - Τεχνική
 - Τριτοβάθμια (εκπαίδευση)

Κοινωνικοποίηση

- Κοινωνικοποίηση: **διαδικασία - αποτέλεσμα**
- **Πλαίσιο αλληλεπιδράσεων** με το κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον: οικογένεια, φιλικές συναναστροφές, σχολείο (πρόγραμμα – παραπρόγραμμα), επάγγελμα (**πρωτογενής** κοινωνικοποίηση)
- **Ανάπτυξη υπεύθυνης αυτόνομης συμπεριφοράς** (**δευτερογενής** κοινωνικοποίηση)

Κοινωνικοποίηση και αγωγή

- Συχνά ταυτίζεται με την **αγωγή**: εσωτερίκευση κοινωνικών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς
- Όμως και: οι κοινωνικές διαδικασίες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του ανθρώπου σύμφωνα με τα κυρίαρχα πολιτισμικά πρότυπα

- **Αγωγή**: διαδικασίες που αναπτύσσουν οι ενήλικοι με αποδέκτες τα παιδιά (μονόδρομη σχέση)
- **Κοινωνικοποίηση**: διαδικασίες που αναπτύσσουν τα παιδιά σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον τους για να ενταχθούν σε αυτό (αμφίδρομη σχέση)

Μάθηση

- Μάθηση < «μανθάνω» < μαθ-(μά-ω) = ποθώ, επιθυμώ σφόδρα
- Η προσπάθεια του ανθρώπου να αυτοπροσδιοριστεί και να προσαρμοστεί καλύτερα στο περιβάλλον του
- **Ανεξάρτητο ψυχικό φαινόμενο** – δε συνδέεται μόνο με τη διδασκαλία
- Δεν αναφέρεται μόνο στο γνωστικό τομέα, αλλά και στην άσκηση ικανοτήτων και στον κοινωνικό τομέα (οικειοποίηση τρόπων συμπεριφοράς)
- Μάθηση: η **διαδικασία οικειοποίησης** γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων για βελτίωση συμπεριφοράς, ανάπτυξη προσωπικότητας, αντιμετώπιση απαιτήσεων του περιβάλλοντος
- Μπορεί να προέλθει είτε από σκόπιμες προσπάθειες, είτε από ευρύτερες επιδράσεις είτε από προσωπική προσπάθεια του ατόμου

Διδασκαλία

- ❑ Οι **μεθοδευμένες ενέργειες** και οι **χειρισμοί** στους οποίους προβαίνει ο εκπαιδευτικός προκειμένου να συντελεστεί η μάθηση, δηλ. να οικειοποιηθούν οι μαθητές γνώσεις και να αναπτύξουν στάσεις/δεξιότητες/ αξίες
- ❑ Διδασκαλία δε συνεπάγεται υποχρεωτικά μάθηση
- ❑ Μάθηση μπορεί να υπάρξει και χωρίς διδασκαλία
- ❑ Διδασκαλία: ένα μέσο αγωγής
- ❑ Προϋποθέτει: δάσκαλο, μαθητή – διαδικασίες σχέσεων
- ❑ Αναλύεται σε: περιεχόμενο και διαδικασία

Μόρφωση

- ▣ Προϋποθέτει την αγωγή, είναι το **αποτέλεσμα** της όλης διαδικασίας και δράσης της αγωγής
- ▣ Μόρφωση < «μορφόω» = δίνω μορφή, πλάθω
- ▣ Οι επιδράσεις της αγωγής δίνουν μορφή στην **προσωπικότητα** του ανθρώπου
- ▣ Όχι μόνο οι γνώσεις και η πολυμαθία, αλλά...
- ▣ ... η επεξεργασία των γνώσεων και η άσκηση επιδράσεων στους τομείς της προσωπικότητας
- ▣ Μόρφωση = η εσωτερική διάπλαση και καλλιέργεια της προσωπικότητας του ανθρώπου με βάση κάποια πρότυπα
- ▣ Κατάσταση δυναμική
- ▣ Ενεργός η συμμετοχή του υποκειμένου - κατακτάται
- ▣ Γενική – ειδική μόρφωση

Παιδεία

- Παιδεία < «παιδεύω» = ασχολούμαι με το παιδί
- Πληθώρα σημασιών
 - ▣ περιλαμβάνει ό,τι αφορά την αγωγή και τη μάθηση
 - ▣ συνώνυμο της αγωγής
 - ▣ συνώνυμο της εκπαίδευσης
 - ▣ συνώνυμο της μόρφωσης

Παιδεία

- Κλασσική Ελλάδα (6ος – 5ος αι π.Χ.):
 - ανατροφή παιδιών
 - ψυχοπνευματική διάπλαση ατόμου
 - η «τέχνη της περιαγωγής» της ψυχής προς την ιδέα του αγαθού
 - Πλάτωνας: ορθός λόγος – βασική επιδίωξη της εκπαίδευσης
- Αρχαία Ρώμη:
 - *cultura animi*
- Διαφωτισμός - Ιδεαλισμός

Παιδεία

- Απώτερος στόχος της αγωγής και της εκπαίδευσης
- Σκοπός του σύγχρονου σχολείου
- Τι περιλαμβάνει;
 - επαρκής γνώση μέσα από επιστήμη και τέχνη που οδηγούν σε ανάλογο ύφος, ήθος και στάση ζωής
 - εκλέπτυνση του νου, του χαρακτήρα και της ευαισθησίας
 - τρόπος και στάση ζωής
 - στόχος - κατάκτηση: τρόπος διευρυμένης θέασης και υπεύθυνης προσέγγισης των πραγμάτων
 - (ιδεατή) κατάσταση στην οποία μπορεί να φτάσει ο άνθρωπος μέσω αγωγής και εκπαίδευσης

Παιδεία, μόρφωση, αγωγή

- ▣ Παιδεία: ευρύτερη της **μόρφωσης**
 - περιλαμβάνει το σύνολο των επιτευγμάτων του ανθρώπινου πνεύματος
 - ιδεατή κατάσταση
 - ενσωματώνει το περιεχόμενο της μόρφωσης
- ▣ Παιδεία και μόρφωση
 - πέρα από τις άμεσες επιδιώξεις της **αγωγής**

Παιδεία, αγωγή, εκπαίδευση

- ▣ Παιδεία: προϋποθέτει την **αγωγή** και την **εκπαίδευση** αλλά δεν συνεπάγεται αυτόματα από αυτές
 - η **πρωτογενής αγωγή** συμβάλλει στην παιδεία: τίθενται οι βάσεις, είναι αναγκαία συνθήκη για την παιδεία
 - **δευτερογενής αγωγή ή εκπαίδευση**: ουσιαστικός προθάλαμος της παιδείας

Παιδεία και εκπαίδευση

- ▣ Αν και συχνά συγχέονται...
- ▣ **εκπαίδευση** = το σύστημα και οι διαδικασίες
- ▣ **παιδεία** = το αποτέλεσμα των παροχών του συστήματος στο πλαίσιο ανοιχτών κοινωνιών
- ▣ εκπαίδευση: στενότερο εύρος της
- ▣ παιδεία: ευρύτερη - ταυτίζεται με πολιτισμό

Εκπαίδευση, αγωγή και παιδεία

- ▣ **Εκπαίδευση:** σύστημα/ διαδικασίες αγωγής
- ▣ **Παιδεία:** (ενδεχόμενο) αποτέλεσμα παροχών εκπαιδευτικού συστήματος
- ▣ Ταυτίζεται περισσότερο με τη **δευτερογενή αγωγή**
 - οργανωμένη διαδικασία
 - τεχνητό πλαίσιο (σχολείο)
 - ελεγχόμενη